

การพัฒนารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

ของเครือข่ายประชารัฐในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

The Development of a participatory cultural heritage management model of civil state network in Sukhothai Historical Park

ภูวเดช สันทับศาล Phuwadet Sintabsan

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ,ดร. PhrakruPalad Suwatbuddhaguna

พระสันต์ทัศน์ คมกักรปญโญ Phra Santas kamprelapunyo

ปัญญา นามสง่า Assoc.Prof.Dr. Panya Namsanga

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

phuwadet@gmail.com

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของเครือข่ายประชารัฐในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย 3) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix method) ทั้งวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในการสำรวจและการเก็บรวบรวมภาคสนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการวิจัยพบว่า

เครือข่ายประชารัฐ ประกอบด้วย คณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ประชาชน และผู้ประกอบการ ในพื้นที่รอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ระดมความคิดเห็นหาจุดเด่นของชุมชนที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำเสนอให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของจังหวัดสุโขทัย เชื่อมโยงสัมพันธ์ไปกับวิถีการดำเนินชีวิต ในการจัดการให้เกิดความยั่งยืนในรูปแบบ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน ส่งเสริมให้มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ การพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรม 1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ 2) วางแผน โดยชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจและมีส่วน

เกี่ยวข้องในการวางแผน 3) สร้างเครื่องมือเพื่อพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับลักษณะทาง
สังคม สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและความคิดของชุมชน มีการเสริมสร้างเครือข่ายมุ่งเน้นรูปแบบ
วิถีชีวิตของชุมชน ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม อาชีพธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
โดยเฉพาะเครือข่ายชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พัฒนาการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวเมือง
มรดกโลกสุโขทัย

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบ, มรดกทางวัฒนธรรม, เครือข่ายประชารัฐ, อุทยานประวัติศาสตร์
สุโขทัย.

Abstract

The main objectives of the research plan are: 1) to study cultural heritage management of the civil state network in the Sukhothai Historical Park; 2) to develop participatory cultural activities to promote tourism in the Sukhothai Historical Park; 3) to strengthen the network cultural heritage with participative management of the civil state network in the Sukhothai Historical Park; It is an integrated research method. It consists of research papers, qualitative research and participatory action research. The results showed that;

The civil state network consists of the Sangha, government agencies, community leaders, citizens and entrepreneurs in the area around Sukhothai Historical Park has brainstormed to find the strengths of the community that are connected with history, tradition, culture, and local wisdom has presented guidelines in accordance with the development plan of Sukhothai connected to the way of life in the management to achieve sustainability in the form of joint thinking, joint planning, joint action, sharing responsibility and share the benefits. There is a promotion to have the potential to accommodate both domestic and international tourists with the development of cultural activities; 1) networking for cooperation 2) planning where the community has decision-making power and involvement in planning 3) the creation of

tools to develop cultural heritage in accordance with social characteristics natural environment and community aptitude. The network is strengthened by focusing on the way of life of the community, to promote cultural traditions career in service business in cultural tourism especially the community network around Sukhothai Historical Park and to develop the management of tourism routes in the Sukhothai World Heritage City.

Keywords: Development model, cultural heritage, civil state network, Sukhothai Historical Park.

บทนำ

ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ และมรดกทางวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ของชาติวิถีชีวิตขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศิลปะ ภาษา วรรณกรรม และการดำเนินชีวิตของคนไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยและที่ผ่านมาถือว่าเป็นภารกิจหลักในนโยบายของรัฐทุกรัฐบาล กำหนดให้ทุกภาคส่วนอนุรักษ์สนับสนุนฟื้นฟู และศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ มรดกทางศิลปะ ประเพณีวัฒนธรรมพุทธสถานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สนับสนุนให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้เชิดชูและเผยแพร่ศิลปะวัฒนธรรมไทยอย่างสมศักดิ์ศรี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2552) และสร้างสรรค์พัฒนากิจกรรมการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งอาณาจักรสุโขทัยในอดีตนั้นถือเป็นราชธานีแห่งแรกของไทย เป็นศูนย์กลางความเจริญในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 เป็นศูนย์กลางการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรมความเชื่อ และเศรษฐกิจ ซึ่งภายในอุทยานประวัติศาสตร์มีสถานที่สำคัญที่เป็นพระราชวัง ศาสนสถาน โบราณสถาน โดยมีคูเมือง กำแพงเมือง และประตูเมืองโบราณล้อมรอบอยู่ในรูปสี่เหลี่ยม มีความยาวประมาณ 2 กิโลเมตร กว้างประมาณ 1.6 กิโลเมตรครอบคลุมพื้นที่กว่า 70 ตารางกิโลเมตร มีประตูเมืองอยู่ตรงกลางกำแพงเมืองแต่ละด้านภายในยังเหลือร่องรอยพระราชวังและวัด มีโบราณสถานสำคัญที่จำนวนมากกว่า 30 (เกรกฤทธิ์ เชื้อมงคล, 2558) แห่งซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นสถานที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์และมรดกทางวัฒนธรรมของชนชาติไทยที่ได้พัฒนาวิวัฒนาการถึงขั้นสูงสุด จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของโลก และได้รับการยกย่องจัดตั้งให้เป็นมรดกโลกโดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้จดทะเบียนเป็นมรดกโลกภายใต้ชื่อ "นครประวัติศาสตร์ สุโขทัยและเมืองบริวาร" โดยผ่านข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้เป็นแหล่งมรดกโลกตาม เกณฑ์ข้อที่ 1 คือ เป็นตัวแทนซึ่งแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันฉลาด และเกณฑ์ ข้อที่ 3 คือ เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือที่สาบสูญไปแล้ว (สมชาย ณ นครพนม, 2559) คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากแผนงานวิจัยนี้ ซึ่งตอบโจทย์การจัดการมรดกโลกเชิงสร้างสรรค์ สามารถขับเคลื่อนความมั่นคงด้านการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม และเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจในจังหวัดส่งผลต่อภาพรวมในระดับประเทศ

การวิจัยในครั้งนี้เป่าหมายสำคัญเพื่อเพิ่มศักยภาพการพัฒนาแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐ ให้สอดคล้องผสานแนวคิดและศักยภาพของสังคม ชุมชน สังเคราะห์องค์ความรู้แนวทางพัฒนาต่อยอด เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มขีดศักยภาพการแข่งขันด้านการพัฒนารูปแบบมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัย เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ศึกษา และเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับองค์กรที่เกี่ยวข้องและรักษาไว้ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่มรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของเครือข่ายประชารัฐในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
3. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 4 ประเภท ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยภาคสนาม (Field research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Participatory Action Research) มีขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการลงพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และชุมชนรอบอุทยานฯ นำมาสังเคราะห์ให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน และนำไปสร้างเป็นรูปแบบกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐ เพื่อการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐ ดังนั้น จึงมีเครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย

1.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview) มุ่งเน้นการสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัดสุโขทัย สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น

1) ประวัติความเป็นมาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พุทธศิลปกรรมศิลปะสุโขทัยของวัดและชุมชน

2) กระบวนการสร้างสรรค์และอนุรักษ์ผลงานศิลปะสมัยสุโขทัย เช่น การพัฒนารูปแบบผลงานทางศิลปะ การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัย

3) การจัดการทรัพยากรมรดกทางวัฒนธรรมของวัดและชุมชนต้นแบบรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในการบริหารพุทธศิลปกรรมและโบราณสถานในจังหวัดสุโขทัย

4) รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้กระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐ และการอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชน

5) แนวทางการพัฒนาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย อันเป็นมรดกโลก

6) การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมของอุทยานประวัติศาสตร์จังหวัด
สุโขทัย

7) การพัฒนานโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยที่สอดคล้อง
กับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

1.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ในพื้นที่
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่รอบๆ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย
ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬา
ประจำจังหวัดสุโขทัย สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มชาวบ้าน และกลุ่ม
เยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยมีเนื้อหาสำคัญ เช่น

1) ประวัติความเป็นมาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปกรรม
ของวัดและชุมชน

2) กระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาครัฐ เพื่อการจัดการมรดกทาง
วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาครัฐ เพื่อสรุปและสังเคราะห์องค์ความรู้พื้นที่อุทยาน
ประวัติศาสตร์สุโขทัย ในด้านต่างๆ

3) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของวัดและชุมชนต้นแบบในการบริหารอุทยาน
ประวัติศาสตร์สุโขทัย ของจังหวัดสุโขทัยเพื่อความมั่นคงยั่งยืน

4) รูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้รูปแบบกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย
ภาครัฐ และการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

5) แนวทางการพัฒนาพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เช่น สถาปัตยกรรม จิตรกรรม
ประติมากรรม ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

6) การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

7) การพัฒนานโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่สอดคล้อง
กับวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 การวิจัยเชิงเอกสาร ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลเชิงพรรณนา จากเอกสาร
วิชาการและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เว็บไซต์หน่วยงาน

ราชการที่เกี่ยวข้อง เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตลอดจนการบริหารจัดการทั้งภาครัฐ และเอกชน การสร้างสรรค์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

2.2 การวิจัยภาคสนาม เข้าไปศึกษาเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยเฉพาะชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ ใช้กระบวนการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบนำข้อมูลที่ได้อาจมาจากภาคสนาม ซึ่งเป็นข้อมูลที่ปราศจากอคติ โดยไม่มีความรู้สึกของผู้เก็บข้อมูลเข้าไปเกี่ยวข้อง มีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ด้วยหลักการเชิงทฤษฎี ใช้กระบวนการทางสังคม มุ่งเน้นการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน และนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เพื่อทราบถึงรูปแบบความสนใจต่อการจัดการแบบมีส่วนร่วมประมวลความคิดเห็น และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.3 การวิจัยเชิงคุณภาพ จัดประชุมกลุ่มย่อย สัมภาษณ์เชิงลึกเครือข่ายประชารัฐ รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมา ศิลปะพื้นบ้านและพุทธศิลปกรรมศิลปะสุโขทัย เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของศิลปะสุโขทัย ประเพณี วัฒนธรรมรูปแบบและกระบวนการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ

2.4 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ สำรวจพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้เพื่อสร้างรูปแบบกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) การร่วมศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาแบบมีส่วนร่วมกับเครือข่ายชุมชน
- 2) การร่วมวางแผนพัฒนารูปแบบ
- 3) การร่วมดำเนินการ ปฏิบัติการตามแผนที่กำหนดไว้
- 4) การร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม
- 5) ร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงาน และผลของการดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และชุมชนรอบพื้นที่เขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เน้นแหล่งท่องเที่ยวมรดกเชิงวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาศักยภาพกระบวนการจัดการแบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย

ประชาธิรัฐ และความร่วมมือในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับแหล่ง
ท่องเที่ยวหลัก และการพัฒนาชุมชน พื้นที่ส่งเสริมการสร้างรูปแบบเครือข่ายประชาธิรัฐ ประกอบด้วย

1. ในเขตกำแพงเมืองพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้แก่ วัดศรีสวาย วัดตระพังทอง วัด
ตระพังเงิน วัดสระศรี วัดชนะสงคราม วัดตระกวน ศาลตามาแดง พระบรมราชานุสาวรีย์พ่อขุน
รามคำแหงมหาราช กำแพงเมืองสุโขทัย เนินปราสาทพระร่วง หรือเขตพระราชวังในสมัยสุโขทัย

2. นอกกำแพงเมือง ทิศเหนือ วัดพระพายหลวง วัดสังฆวาส วัดศรีชุม วัดช้างรอบ วัดสะพาน
หิน วัดเชตุพน แหล่งโบราณคดีเครื่องปั้นดินเผาสุโขทัย (เตาทุเรียง) เชื้อนสรัดรงค์ หรือท่านบพระร่วง
พื้นที่พัฒนารูปแบบกระบวนการเครือข่ายประชาธิรัฐ เขตชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้แก่
1) ชุมชนเมืองเก่า 2) ชุมชนบ้านใหม่ตระพังทอง 3) ชุมชนวัดศรีชุม 4) ชุมชนวัดป่ามะม่วง 5) ชุมชน
รามใหญ่ 6) ชุมชนลิไท

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ประกอบการวิจัยจำนวนทั้งสิ้น 120 รูป/คน ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 60 ท่าน ประกอบด้วย 1) ผู้แทนหน่วยงาน
ภาครฐ จำนวน 20 คน 2) พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน 6 ชุมชน จำนวน 20 รูป/คน 3) กลุ่มเยาวชนจิตอาสา
จำนวน 10 คน 4) กลุ่มผู้ประกอบการ จำนวน 10 คน

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยกลุ่มเครือข่ายประชาธิรัฐพัฒนา
รูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมจำนวน 60 รูป/คน ได้แก่ 1) ผู้แทนหน่วยงานภาครฐ จำนวน
20 คน 2) ผู้แทนคณะสงฆ์อำเภอเมือง จำนวน 10 รูป 3) ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์
ชาวบ้าน จำนวน 10 คน 4) กลุ่มเยาวชนจิตอาสา จำนวน 10 คน 5) ครู/อาจารย์/นักวิชาการด้าน
ศาสนาและปรัชญา โรงเรียนในพื้นที่และสถาบันอุดมศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 10 คน

ผลการวิจัย

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรม จากการสังเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย 1) จุดเด่น ทาง
กายภาพของพื้นที่ 2) ความสำคัญ ด้านเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ 3) วิธีการดำเนินชีวิต ด้านศาสนา
ประเพณี วัฒนธรรม 4) การให้บริการนักท่องเที่ยว ด้านการรองรับการท่องเที่ยว และ 5) แผนพัฒนา

บูรณาการกับแผนพัฒนาของจังหวัด ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการโดยเฉพาะ
ชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์ จากการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนมี
เนื้อหา ทางประวัติศาสตร์ และมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงสัมพันธ์มีการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวในหลากหลายรูปแบบ เช่น การเดินเที่ยว การขี่มอเตอร์ไบค์ท่องเที่ยวรอบเมืองเก่า ปั่น
จักรยานสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้านอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังมีการจัดภูมิทัศน์เส้นทางท่องเที่ยวให้
สวยงาม รวมถึงมีการบริการนำเที่ยวจากมัคคุเทศก์ และกิจกรรมรอบรั้วเมืองพระร่วง สานสายใยแห่ง
วัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์โลก สามารถพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวภูมิปัญญาท้องถิ่น
ของดีชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ในพื้นที่ 6 ชุมชน ด้วยการปั่นจักรยาน นั่งรถไฟฟ
รราง และรถคอกหมูชมเมืองไปยังจุดต่างๆ ในย่านชุมชนซึ่งจะส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมของ
คนในชุมชนได้รับการพัฒนาและยกระดับให้ดีขึ้น มีการจัดโครงการกิจกรรม “รอบรั้วเมืองพระร่วง
สานสายใยแห่งวัฒนธรรมชุมชน สืบค้นประวัติศาสตร์โลก เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ให้
เข้ามาเที่ยวกันมากขึ้นชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมศิลปวัฒนธรรม ฝีมือหัตถกรรมและจิตรกรรมไทยที่
น่าสนใจ และในแต่ละชุมชนมีมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นจุดเด่นโดยภาพรวม มีความเชื่อมโยงทั้งใน
บริบททางสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดพัฒนาการเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ และมีกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม
ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรม ทั้งโดยได้รับความร่วมมือในการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่
เป็นอย่างดีกับหน่วยงานเครือข่ายภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาเครือข่าย องค์กรภาครัฐ ประชาชน
ชุมชน คณะสงฆ์ เพื่อร่วมมือระดมความคิด ดำเนินการพัฒนาหาจุดเด่นของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม
เพื่อนำเสนอเชื่อมโยงกับการจัดทำแผนพัฒนาของจังหวัดปี พ.ศ.2566-2570 ซึ่งการจัดการมรดกทาง
วัฒนธรรมชุมชนรอบอุทยานมีเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ และมรดกทางวัฒนธรรมจากตำนานเรื่องเล่า
ในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

การพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นกระบวนการส่งเสริมพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สามารถถ่ายทอด
คุณค่าและความหมายทางสัญลักษณ์ บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่ต่างกันไปของแต่ละชุมชน
ในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ที่เกิดจากการหล่อหลอมทางวัฒนธรรมร่วมกันทั้งความเป็นอยู่การ
ประกอบอาชีพ อาหาร ประเพณีซึ่งได้มีการสืบสานเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน
วัฒนธรรมได้ทำหน้าที่เป็นรากฐานความมั่นคงของท้องถิ่น การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทาง

วัฒนธรรมชุมชนครอบคลุม 4 ประเด็นความร่วมมือ 1) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกลุ่มเครือข่าย
ประชารัฐ การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการตลาด 2) ระบุบทบาทหน้าที่ และขอบเขตการ
จัดการเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการทำงาน 3) ตัดสินใจร่วมกัน กำหนดลักษณะการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรมของพื้นที่ในทิศทางความยั่งยืนอย่างชัดเจน 4) ดำเนินงานร่วมกันในการวางแผน และ
กำหนดเครื่องมือในการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม กำหนดแนวทางในการติดตามและประเมินผลการ
ดำเนินงานให้ชัดเจนและโปร่งใสในทางปฏิบัติ

แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม เชื่อมโยงกับเทศกาล
งานประจำปี “ลอยกระทงเผาเทียนเล่นไฟ” ซึ่งในงานมีกิจกรรมการแสดงจำลองวิถีชีวิตผู้คนสมัยกรุง
สุโขทัยเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้องค์ความรู้สัมผัสมรดกทางวัฒนธรรม มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมขบวน
แห่ประเพณีวัฒนธรรม 9 อำเภอ และขบวนแห่ประประภคณางนพมาศประจำปี และขบวนของ
องค์กรส่วนท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน
โดยเฉพาะชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีกิจกรรมที่หลากหลายตามวิถีชีวิตของชุมชน
นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ความเป็นมา และวัฒนธรรมเก่าแก่ที่คนท้องถิ่นยังคงอนุรักษ์ไว้ ผ่านการ
สานสัมพันธ์กับคนในชุมชน ช่วยให้เข้าใจถึงความเป็นมาและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้งเป็นการ
ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ควบคู่กับวัฒนธรรมและวิถีชุมชนโดยเฉพาะการร่วมสืบสานประเพณี
อีกทั้งยังเรียนรู้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมผ่านอาหารพื้นเมือง เช่น การสาธิตทำขนมแดกงา ขนมข้าวตอก
พระร่วง การสาธิตการละเล่นดนตรีมโหรี เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้
นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้และชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรม

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม แบบมีส่วนร่วมของเครือข่าย
ประชารัฐกระบวนการจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เนื่องจากการจัดการเป็นความรู้ที่สามารถ
ถ่ายทอดมีหลักเกณฑ์ ส่วนในแง่ของการเป็นศิลป์ซึ่งหมายถึงการประยุกต์เอาความรู้มาใช้ให้เกิด
ประโยชน์ เป็นการพัฒนาและเสริมสร้างกระบวนการต่างๆ ของเครือข่ายที่มีอยู่ให้มีความเข้มแข็งและ
คล่องตัวมากขึ้น พร้อมทั้งสร้างกระบวนการแบบใหม่เพิ่มขึ้น การพัฒนาการจัดการแบบมีส่วนร่วมของ
เครือข่ายประชารัฐ มุ่งเน้นให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและคณะสงฆ์ เพื่อให้
เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายความร่วมมือบริหารจัดการรูปแบบวิถีชีวิตของชุมชน ส่งเสริมประเพณี
วัฒนธรรมอันเป็นมรดกมาช้านาน ส่งเสริมอาชีพธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

โดยเฉพาะเครือข่ายชุมชนรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พัฒนาส่งเสริมการจัดการเส้นทางและจัดทำป้ายบอกเส้นทางท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกสุโขทัย ซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงไปสู่ศาสนสถาน และแหล่งสถานสำคัญทั่วเมืองสุโขทัย พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวทั้งในด้านความรู้และความสามารถในการให้บริการ ในสถานที่สำคัญเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอุทยานประวัติศาสตร์ส่งเสริมและผลักดันให้สถานประกอบการท่องเที่ยวเอกชน ให้นำมาตรฐานด้านการบริการท่องเที่ยวไปประยุกต์ใช้กับเครือข่ายประชารัฐทุกภาคส่วนแบบมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์

แผนภาพที่ 1 ผังเครือข่ายประชารัฐ

เป้าหมายการเสริมสร้างเครือข่ายประชารัฐ เป็นการสร้างรูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม 1) สำรวจความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นกับกระบวนการจัดการของเครือข่ายฯ 2) รวบรวมแนวคิดจากสมาชิกเครือข่ายประชารัฐตามวิสัยทัศน์เกี่ยวกับปัญหาและแนวทางแก้ไข 3) ดำเนินการสร้างรูปแบบกระบวนการจัดการบนพื้นฐานของเหตุผลที่เครือข่ายยอมรับ 4) ทดสอบรูปแบบเพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น 5) การนำรูปแบบไปใช้และประเมินผลเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยเน้นด้านความรับผิดชอบต่อร่วมกันทั้งในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เชิงอนุรักษ์ ด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยในการเดินทางเที่ยวชมโบราณสถานต่างๆ การเสริมสร้างรูปแบบการจัดการมรดกทาง

วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐ เป้าหมายสำคัญเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมรดกเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในฐานะมรดกโลกให้เกิดเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

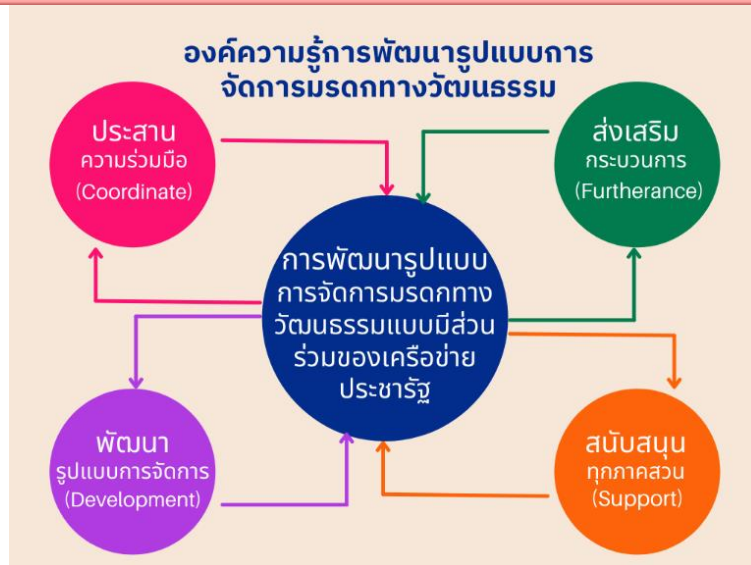
จากการศึกษาวิจัยมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีพิธีกรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ผู้คนสังคมชุมชนได้สร้างแบบแผนของการดำเนินชีวิตในพื้นที่จังหวัดสุโขทัยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ ไว้มากมาย ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยดังกล่าวมีความสอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” (พระมหาสุทิตย์ อาภากร, 2556) รูปแบบกิจกรรม อัตลักษณ์และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย มีเส้นทางการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาที่หลากหลาย ในมิติของความเชื่อประวัติศาสตร์กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยวัดที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและความเชื่อเรื่อง “พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์” จึงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ซึ่งรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะปรากฏตามอัตลักษณ์ คติความเชื่อของพระพุทธศาสนาและความเชื่อของท้องถิ่นแต่ละภูมิภาค มีรูปแบบ กิจกรรม อัตลักษณ์และกระบวนการจัดการเพื่อการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันใน 5 ด้าน คือ 1) รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวตามศรัทธาความเชื่อในพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ 2) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น 3) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความงดงามของแหล่งพุทธศิลปกรรม 4) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามแหล่งประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของบ้านเมือง และ 5) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการปฏิบัติธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา

การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นให้เครือข่ายภาคประชาชนมีส่วนร่วม บริหารจัดการรูปแบบวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมอาชีพ ธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สอดคล้องกับรายงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนายุทธศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองกรณีศึกษาจังหวัดพิษณุโลก” (กาญจนา อาสนะคงอยู่, 2553) องค์ความรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนายุทธศาสตร์เชิงวัฒนธรรมเทศบาลนครพิษณุโลก มีภารกิจและบทบาทในการ

ให้บริการสาธารณะและพัฒนาท้องถิ่นให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนการดำเนินการบริหาร
เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนมากำหนดโครงการแนวทางร่วมกันในการพัฒนาพิษณุโลก โดยสร้าง
ภาคีการพัฒนาระหว่างองค์กรท้องถิ่นประชาคมเมืองและภาคเอกชนอีกทั้งเน้นหลักการบริหารจัดการ
ไปสู่การปฏิบัติในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ในมิติทางวัฒนธรรมปรากฏเป็น
ยุทธศาสตร์ 6 ด้าน 1)ขยายระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภูมิศาสตร์และการจราจร 2) ยกระดับการ
ให้บริการสาธารณะหลักประกันสุขภาพและการบริการ 3) ขยายแหล่งการเรียนรู้ยกระดับคุณภาพ
การศึกษานวัตกรรมและทรัพย์สินทางปัญญา 4)ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี
สร้างจิตสำนึกตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5)ขยายการพัฒนาทุนทางสังคมการสร้างอาชีพและ
สวัสดิการให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง และ 6)พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดีตามหลักธรรมาภิบาล จากนั้น
ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของ
เครือข่ายประชารัฐในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

องค์ความรู้งานวิจัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ประสานความร่วมมือ ส่งเสริม
สนับสนุนและพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดและกระตุ้นเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้สำหรับประชาชนและ
ผู้ประกอบการด้วยการสร้างคุณภาพในการให้บริการ เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการทางการ
ท่องเที่ยว เป็นการป้องกันไม่ให้กลุ่มทุนซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์แล้วจากไป
ทิ้งไว้เพียงความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว แต่ให้คนในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเจ้าบ้านของแหล่ง
ท่องเที่ยวมีสิทธิ์มีเสียง ให้คนในชุมชนร่วมรับผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ภายใต้กรอบกติกา
ที่พึงพาอาศัยกัน มีจิตสำนึกหวงแหนในคุณค่าของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ
วัฒนธรรมที่สร้างรายได้และคุณประโยชน์ให้กับสังคมชุมชน สรุปลองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

แผนภาพที่ 2 สรุปลองค์ความรู้การพัฒนารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

จากแผนภาพดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ถึงการพัฒนาการอุทยานประวัติศาสตร์มรดกวัฒนธรรมโดยทุกภาคส่วนต้องร่วมมือพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายภาคีเครือข่ายประชารัฐต้องทำหน้าที่รับผิดชอบอย่างเต็มความสามารถ สำคัญประกอบด้วย

1) **ประสานความร่วมมือ (Coordinate)** ประสานความร่วมมือกับส่วนงานภาครัฐ คณะสงฆ์ เครือข่ายภาคประชาชน สังคม ชุมชน และผู้ประกอบการภาคเอกชน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นออกกฎระเบียบข้อบังคับ ระดมความคิดถอดบทเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้เกิดความคิดความเข้าใจตรงกัน ในการร่วมมือปฏิบัติงานให้สอดคล้องทั้งเวลา และกิจกรรมที่จะต้องกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้งานดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่เกิดการทำงานซ้ำซ้อน ขัดแย้งกัน หรือเหลื่อมล้ำกัน การประสานงานจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ทุกภาคส่วนจะต้องมีการประสานงานให้สอดคล้องกันอย่างเหมาะสมมีการสื่อสารที่ตรงกันและทุกฝ่ายต้องมีจุดหมายเดียวกันตามแผนงานที่กำหนดไว้

2) **ส่งเสริมกระบวนการ (Furtherance)** ส่งเสริมผลักดันกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยเครือข่ายภาคประชาชน สังคม ชุมชน ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชนที่มีศักยภาพ ส่งเสริมอำนาจความสะดวก แก้ไขปัญหาและอุปสรรคให้บรรลุเป้าหมาย

ด้วยการระดมบุคลากรงบประมาณเครื่องมือเครื่องใช้และองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุผลของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3) สนับสนุนทุกภาคส่วน (Support) สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประชาชน สังคมชุมชน และผู้ประกอบการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้เกิดความยั่งยืน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ วิเคราะห์รูปแบบและสร้างกระบวนการให้เกิดความรู้และความเข้าใจเน้นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง

4) พัฒนารูปแบบการจัดการ (Development) พัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม รูปแบบ กลไก ระบบ และวิธีทำงาน เพื่อสำรวจความต้องการของประชาชนในโครงการที่มีผลกระทบต่อประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและให้ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐในการช่วยดำเนินการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้พัฒนาการดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนารูปแบบการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐ หัวใจสำคัญมุ่งเน้นให้เกิดการเสริมสร้างคุณค่า และเอกลักษณ์ของเมืองประวัติศาสตร์มรดกโลก พัฒนาส่งเสริมข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปกรรม ทางพระพุทธศาสนา เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนากำหนดนโยบาย เรียนรู้และการประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ส่วนประเด็นปัญหาด้านแนวทางการอนุรักษ์และกระบวนการสงวนรักษาซึ่งประชาชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีความคิดเห็นที่หลากหลาย ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส การดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ จะเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน สังคมชุมชน อย่างกว้างขวางอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวมรดกวัฒนธรรมของจังหวัดโดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายประชารัฐ ในการวางรากฐานการพัฒนาให้เป็นระบบที่ยั่งยืน

2) กระบวนการในการบริหารจัดการใช้ศักยภาพด้านเอกลักษณ์ศิลปะและวัฒนธรรมที่โดดเด่นในชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์เป็นฐานข้อมูลในการให้บริการนักท่องเที่ยว

3) ส่งเสริมให้เกิดเป็นจุดแลนด์มาร์คที่น่าสนใจในพื้นที่ใหม่ๆ สำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจมีการกระจายรายได้ให้กับ สังคม ชุมชนอย่างชัดเจน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) แผนยุทธศาสตร์การจัดการมรดกโลกเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร
- 2) สืบสาน รักษา ต่อยอด : กระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย กำแพงเพชรและศรีสัชนาลัย
- 3) การเสริมสร้างเครือข่ายชุมชนต้นแบบภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบสานรักษาต่อยอดมรดกเชิงวัฒนธรรมพื้นที่ประวัติศาสตร์จังหวัดพิษณุโลก

References

- กาญจนา อาสนะคงอยู่, (2553), *การพัฒนายุทธศาสตร์เชิงวัฒนธรรมในเขตเมืองนครศรีธรรมราช* จังหวัดพิษณุโลก, กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม : กรุงเทพมหานคร.
- เกรกฤทธิ์ เชื้อมงคล, (2558) *สุโขทัยตำนานการสร้างเมือง*, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ส.เอเชียเพลส (1989) จำกัด.
- นิคม มูลิกะคามะ, (2545), *วัฒนธรรม บทบาทใหม่ ในยุคโลกาภิวัตน์*, กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร,ดร., (2556), *การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมชาย ณ นครพนม, (2559), *มรดกวัฒนธรรมไทย*, กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากรกระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, (2552), *คู่มือศูนย์วัฒนธรรมในสถานศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.